

Горячов І. Д.,
*аспірант кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАХИСТ ПАТЕНТНИХ ПРАВ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION AND PROTECTION OF PATENT RIGHTS: INTERNATIONAL AND NATIONAL EXPERIENCE

Стаття розглядає сучасний стан адміністративно-правового регулювання та захисту патентних прав як на міжнародному, так і національному рівнях. У статті досліджуються основні аспекти цієї сфери, а саме: законодавче визначення патентного права, методи правового регулювання, систему законодавчих актів, що регулюють цю галузь, а також взаємозв'язок адміністративно-правового регулювання з розвитком інноваційної діяльності та інвестиційною активністю. Стаття також звертає увагу на важливість забезпечення доступності та прозорості процесів адміністративно-правового регулювання в галузі патентних прав.

У статті ретельно аналізується зарубіжний досвід щодо захисту патентних прав, включаючи юрисдикційний та неюрисдикційний підходи. Підкреслюється важливість ефективності та справедливості судового захисту патентних прав, а також роль інших уповноважених на це державних органів у забезпеченні прав інтелектуальної власності. Також висвітлюється значення підтримки інноваційного середовища та заохочення інвестицій у розвиток нових технологій.

Також обговорюється національний досвід України у сфері адміністративно-правового регулювання та захисту патентних прав. Автор наголошує на необхідності постійного вдосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародних стандартів і найкращої практики. Висвітлюється роль відповідних органів державної влади та інших інституцій у забезпеченні адекватного захисту патентних прав, а також їх взаємодія з міжнародними партнерами.

У статті також розглядається національний досвід України у сфері адміністративно-правового регулювання та захисту патентних прав. Автор підкреслює важливість постійного вдосконалення національного законодавства, враховуючи міжнародні стандарти і найкращу практику. Також висвітлюється значення ролі відповідних органів державної влади та інших інституцій у забезпеченні адекватного захисту патентних прав та їх співпраця з міжнародними партнерами.

Загалом, стаття підкреслює важливість адекватного адміністративно-правового регулювання та ефективного захисту патентних прав як важливого елемента розвитку інноваційного сектору та забезпечення стабільності та конкурентоспроможності економіки.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, електронне врядування, механізм, патент, патентні права, право інтелектуальної власності, принципи, публічна адміністрація, статус, суб'єкт.

The article examines the current state of administrative-legal regulation and protection of patent rights at both international and national levels. It explores key aspects of this field, including legislative definition of patent law, methods of legal regulation, legislative framework governing the sector, and the interrelation of administrative-legal regulation with the development of innovative activities and investment activity. Additionally, the article focuses on the importance of ensuring accessibility and transparency of administrative-legal processes in the field of patent rights. It thoroughly analyzes foreign experience in patent rights protection, encompassing jurisdictional and non-jurisdictional approaches, emphasizing the importance of effectiveness and fairness in judicial protection of patent rights, as well as the role of other authorized governmental bodies in ensuring intellectual property rights. The significance of supporting an innovative environment and encouraging investment in the development of new technologies is also highlighted. Furthermore, the article discusses the national experience of Ukraine in the field of administrative-legal regulation and protection of patent rights, stressing the necessity of continuous improvement of national legislation in line with international standards and best practices. It illuminates the role of relevant government bodies and other institutions in ensuring adequate protection of patent rights and their cooperation with international partners. Overall, the article underscores the importance of adequate administrative-legal regulation and effective protection of patent rights as essential elements for the development of the innovation sector and ensuring the stability and competitiveness of the economy.

Key words: administrative and legal provision, electronic governance, mechanism, patent, patent rights, intellectual property law, principles, public administration, status, subject.

Постановка проблеми. Центральним аспектом правової та демократичної держави є належний рівень гарантування та захисту прав та свобод людини і громадянина. Прагнення до створення в Україні демократичної та соціально орієнтованої держави, розвиток ефективних структур громадянського суспільства вимагають пошуку ефективних механізмів реалізації прав, задоволення інтересів та свобод громадянина. За останні десятиліття спостерігається стрімкий розвиток технологій та наукових відкриттів у різних галузях, що породжує необхідність ефективного захисту інтелектуальної власності, зокрема патентних прав. З урахуванням того, що патентна система є однією з основних складових інтелектуальної власності, важливо досліджувати її адміністративно-правове регулювання та захист як на міжнародному, так і національному рівнях.

Конкурентність між компаніями та країнами суттєво залежить від їх здатності до інновацій та володіння технологіями. У цьому контексті патентні права стають ключовим фактором для заохочення досліджень та розвитку новаторських виробів та послуг. Однак із зростанням значення патентної власності зростає і кількість спроб її порушення та незаконного використання. Тому важливо досліджувати не лише сучасні тенденції в адміністративно-правовому регулюванні патентних прав, а й шукати оптимальні шляхи захисту цих прав для забезпечення стабільного розвитку інноваційного середовища.

Мета статті полягає в дослідженні та порівнянні адміністративно-правового регулювання та захисту патентних прав на міжнародному та національному рівнях для виявлення можливих шляхів вдосконалення законодавства та практики у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Для визначення змісту адміністративно-правового забезпечення реалізації та захисту патентних прав та інтересів приватної особи необхідно створити ефективні механізми функціонування та впровадження гарантій для формування діяльності суб'єктів у сфері інтелектуальної власності. У своєму дослідженні Г. Римарчук аргу-

ментує важливість розуміння цієї проблеми як процесів, які держава здійснює згідно з національною та міжнародною правовою основою суспільних відносин, що пов'язані з виконанням прав особи на творчу діяльність, їх юридичного оформлення та забезпечення гарантій [1, с. 8].

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» патент – це охоронний документ, що підтверджує пріоритет, авторство та права на винахід або корисну модель [2].

Незважаючи на існуюче тлумачення у науковій літературі, спостерігається дискусія щодо визначення категорії «патент». Наприклад, П.М. Цибульов розглядає «патент» як одну з форм інтелектуальної (промислової) власності, яка виступає як інструментальний засіб впливу та дозволяє нормативно регулювати обіг прав на використання передових інформаційних технологій [3, с. 100].

Юридичний тлумачний словник Ю.С. Шемшученка визначає патент як документ, виданий компетентним державним органом, що надає власнику виключне право на винахід (або корисну модель) і є однією з форм охорони об'єктів інтелектуальної власності. Також у цій енциклопедії висловлюється думка про те, що патент слід розглядати як підтвердження від держави того, що конкретна пропозиція є належним винаходом (або корисною моделлю) [4, с. 980].

Під адміністративно-правовим забезпеченням патентної діяльності в Україні розуміється комплексна діяльність органів публічної адміністрації, яка визначається законодавством і спрямована на створення, реалізацію та забезпечення умов для ефективного функціонування системи патентної діяльності. Це включає в себе використання різноманітних правових, організаційних, фінансових та інформаційно-технологічних інструментів, а також використання міжнародних стандартів патентування для регулювання відносин у сфері патентування з метою захисту, охорони та відновлення прав на промислову власність [5, с. 200].

Регулювання процедури отримання патенту має міжгалузевий характер і охоплюється як положеннями цивільного законодавства, так і нормами адміністративного права. Це включає акти, які унормовують суспільні відносини, пов'язані з виконавчо-розпорядчою діяльністю державних установ та іншими суб'єктами, що виконують делеговані їм повноваження. Захист прав патентних прав в Україні регулюється через Цивільний Кодекс та ряд законів, таких як «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про правову охорону географічних зазначень» і інші.

Важливо відзначити, що міжнародне законодавство передбачає розширений спектр патентів, які можуть не збігатися за змістом із тими, що визначені чинним законодавством України щодо патентних прав. Наприклад, у законодавстві Європейського Союзу до патентів на винаходи включаються такі види промислових патентів, як патенти, що вводяться, патенти на вдосконалення, додаткові патенти, свідоцтва та інші.

Для захисту патентних прав в країнах Європейського Союзу діє система Єдиних Торговельних Марок Співтовариства. Управління використанням цієї системи забезпечується через спеціальний орган державної влади, а саме – відомство, що відповідає за торговельні марки [5].

У контексті розвитку правового поля країн Європейського Союзу щодо реалізації та захисту патентних прав, було розроблено та прийнято ряд нормативних актів. Зокрема, у квітні 2004 року була ухвалена Директива 2004/48/ЄС, яка спрямована на посилення боротьби з піратством та припинення виробництва контрафактних товарів [6]. Законодавство Європейського Союзу у сфері захисту патентних прав посилюється за допомогою практики застосування права, зокрема, через судову діяльність Європейського Суду з прав людини, що формує систему «м'якого права».

Аналізуючи правові аспекти охорони патентного права в Україні, важливо визначити його ключові характеристики. Перш за все, законодавство, що регулює цю сферу, визначає свою мету і завдання у відповідності з Основним

законом та національними законами, а також підзаконними актами. Друге, воно використовує як імперативні, так і диспозитивні методи правового регулювання. Третє, нормативно-правові акти, що стосуються цієї галузі, розділяються за предметом регулювання та систематизуються відповідно до їх юридичної сили. Четверте, законодавство про охорону патентного права безпосередньо пов'язане з регулюванням статусу об'єктів і прав промислової власності. Нарешті, воно є складовою загальної системи права, що передбачає наявність як публічних, так і приватних джерел права [7, с. 250].

На національному рівні адміністративно-правове забезпечення захисту та реалізації патентних прав належить до функціональних обов'язків Українського інституту інтелектуальної власності (УІВ – далі), що є державним підприємством. Адміністративно-правовий статус УІВ закріплений як статус органу публічної влади, що є складовою державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Зазначено, що положення щодо змісту статутної діяльності УІВ включені до переліку відомостей, що становлять службову таємницю згідно зі Статутом Державного підприємства.

Процедура реєстрації патентних прав в Україні включає кілька етапів. Початковий етап передбачає проведення патентно-інформаційного пошуку, який функціонально спрямований на вирішення завдань щодо оцінки рівня технічного розвитку і технічних можливостей патентної заявки. Цей етап надзвичайно важливий, оскільки він дозволяє визначити економічну доцільність реєстрації патентних прав та відповідного захисного документу. Патентно-інформаційний пошук проводиться не лише на національному рівні України, але й у відповідних патентних відомствах США, країн Євразії, а також в рамках баз даних Всесвітньої організації інтелектуальної власності [8, с. 27].

У випадку успішного патентно-інформаційного пошуку, здійснюється оформлення та подання заявки відповідно до встановлених нормативних строків, які обмежені 15 робочими днями. Після проведення формальної експертизи заявки на реєстрацію патентних

прав, що повинна займати до 4 місяців, приймається рішення щодо кваліфікаційної експертизи, яка здійснюється на основі звернення про її проведення та сплати відповідного збору. Кваліфікаційна експертиза включає перевірку відповідності заявленого винаходу критеріям патентоздатності, таким як новизна, винахідницький рівень та промислова придатність [9].

Після успішного проходження формальної та кваліфікаційної експертизи відбувається державна реєстрація та видача патенту, за яким необхідно сплатити збір за реєстрацію та публікацію про державну реєстрацію винаходу. Термін оплати становить 3 місяці від дати отримання відповідного рішення. Видача патенту проводиться протягом одного місяця після державної реєстрації винаходу.

У світовій практиці захист патентного права поділяють на два типи: юрисдикційний і неюрисдикційний. Юрисдикційний захист включає судовий порядок та дії уповноважених на це державних органів. Його суть полягає в тому, що суб'єкт патентного права, якому порушено право, звертається до відповідного державного органу, який вживає заходів для захисту права. Юрисдикційний захист розподіляється на різні види, такі як цивільно-правовий, кримінально-правовий і адміністративно-правовий захист. Зокрема, цивільно-правовий захист може бути загальним або спеціальним.

Неюрисдикційний спосіб захисту патентного права відрізняється тим, що це форма захисту поза судовим порядком, де особа, права якої було порушено, самостійно вживає заходів у межах закону. Ці методи захисту застосовуються досить не часто. Особливістю такого захисту є можливість проведення процедур опротестування видання патентів або інших неправомірних дій. Ці процедури передбачені законодавством багатьох країн і виконуються патентними відомствами, які розглядають подані протести і приймають відповідні рішення. Зазвичай основним об'єктом протесту є видання патентів. Помилкове видання патенту може порушити інтереси інших власників патентів, які можуть подати протести стосовно наданих патентів. У деяких країнах може бути можливість подання протесту ще до видання патенту, але є й такі, де законодавство взагалі

не допускає опротестування процедури видання патентів [7, с. 170].

Патентні права захищаються не лише органами державної влади, а також некомерційними організаціями, які спеціалізуються на патентному праві, такими як: Всеукраїнська асоціація патентних повірених України; товариство винахідників і раціоналізаторів України; Українська асоціація власників товарних знаків, яка захищає права власників торгових знаків.

Впровадження угоди про асоціацію України з Європейським Союзом передбачає прийняття нормативних актів, які відповідають стандартам законодавства ЄС, зокрема, у розділі 9 «Інтелектуальна власність», який охоплює підрозділ 5 «Патенти» (Угода про асоціацію між Україною). Метою цієї угоди у сфері захисту прав інтелектуальної власності є забезпечення ефективного використання та комерціалізації об'єктів патентних прав на території України відповідно до європейських стандартів [10].

Однією з ключових проблем у нормативному регулюванні використання патентних прав в Україні є нестача можливостей для обміну та обігу об'єктів промислової власності. Це означає впровадження системи заходів, спрямованих на спрощення інформаційних потоків, підтримку соціально-ділового партнерства, а також укладення та виконання ліцензійних договорів та договорів про проведення науково-дослідних робіт

Висновок. Узагальнюючи розглянуті аспекти адміністративно-правового регулювання та захисту патентних прав як у зарубіжній, так і в національній практиці, можна визначити їх ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування системи інтелектуальної власності. Зарубіжний досвід вказує на важливість впровадження комплексного підходу до регулювання цієї сфери, що охоплює визначення правових, організаційних та інформаційних механізмів захисту. Одночасно, національний досвід виявляє необхідність постійного адаптування законодавства до сучасних викликів та міжнародних стандартів, сприяючи розвитку інноваційної діяльності та стимулюючи інвестиційний клімат. Таким чином, високий рівень адміністративно-правового регулювання та

захисту патентних прав є важливою передумою для створення конкурентоспроможної та інноваційної економіки, яка сприяє загальному розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Римарчук Г.С. Адміністративно-правове забезпечення права інтелектуальної власності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2013. 20 с.
2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#top>.
3. Цибульов П.М. Введення до інтелектуальної власності : навчальний посібник. Київ : «Держ. інст. інтел. власн.», 2008. 124 с.
4. Юридична енциклопедія : В 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. 1130 с.
5. Ярошевська Т. В. Проблеми охорони прав промислової власності в Україні: монографія. Дніпро: Ви-давець Біла К. О., 2020. 372 с.
6. Директива 2004/48/ЄС від 29.04.2004 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0048R%2801%29>.
7. Право інтелектуальної власності : підручник / А.В. Аксютіна, Л.В. Межевська, О.В. Нестерцова-Собакарь та ін. ; ред. Т.В. Ярошевська. – Дніпро: ДДУВС, 2022. – 336 с.
8. Вербенський М., Филь С. Патентування секретних винаходів і корисних моделей як інструмент захисту національних інтересів України. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2020. № 4. С. 24–31.
9. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 № 3688-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>.
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.